

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOMMUNIKATIV LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

I.Xolmatov

Qo'qon davlat universiteti, San'at va sport fakulteti,
Yoshlar masalalari bo'yicha dekan o'rinbosari

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari va samarali metodik yondashuvlari yoritilgan. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchining nafaqat bilim beruvchi, balki ta'lim oluvchilarni hamkorlikka yo'naltiruvchi, jamoaviy faoliyatni tashkil etuvchi, tashabbus ko'rsatuvchi va pedagogik jarayonni samarali boshqaruvchi lider sifatidagi roli tahlil qilingan. Bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ liderlikni shakllantirishda pedagogik muloqot, faol tinglash, empatiya, ishontrish, jamoada ishlash, muammoli vaziyatlarni konstruktiv hal etish, qaror qabul qilish va refleksiv faoliyatning ahamiyati asoslangan. Shuningdek, interfaol metodlar, munozara, debat, rolly o'yinlar, pedagogik vaziyatlar, loyiha faoliyati va mikroo'qitishdan foydalanish orqali kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirish imkoniyatlari ochib berilgan. Maqolada kommunikativ liderlikni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari hamda uning bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: bo'lajak o'qituvchi, kommunikativ liderlik, liderlik sifatleri, pedagogik muloqot, kommunikativ kompetensiya, kasbiy kompetentlik, pedagogik liderlik, empatiya, faol tinglash, hamkorlik, jamoaviy faoliyat, refleksiya, interfaol metodlar, pedagogik imkoniyatlar.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan tub o'zgarishlar pedagog kadrlarni tayyorlash mazmuni va sifatiga yangicha talablarni qo'yimoqda. Zamonaviy o'qituvchi o'z fanini chuqur bilishi bilan bir qatorda, ta'lim oluvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ularni umumiy maqsad sari yo'naltirishi, jamoada hamkorlik muhitini shakllantirishi va pedagogik jarayonda tashabbuskorlik ko'rsatish zarur. Shu jihatdan bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirish pedagogik ta'limning muhim vazifalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Kommunikativ liderlik - shaxsning o'z fikrini aniq va ta'sirchan ifodalashi, boshqalarni tinglashi, ularning fikr va ehtiyojlarini anglay olishi, jamoa bilan samarali hamkorlik qilishi hamda muloqot vositasida ijobiy ta'sir ko'rsatish qobiliyatidir. Pedagogik faoliyatda ushbu sifatlar o'qituvchining kasbiy mavqei, ta'lim oluvchilar bilan o'zaro munosabati va ta'lim jarayonining samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bo'lajak o'qituvchida kommunikativ

liderlikning shakllanishi uning kasbiy tayyorgarligining ajralmas qismi bo‘lib, mazkur jarayonni oliy ta’lim bosqichidan boshlab maqsadli tashkil etish talab etiladi. Ayniqsa, yoshlarning ijtimoiy faolligini qo‘llab-quvvatlash, ularning tashabbuslarini rag‘batlantirish va jamoaviy faoliyatga jalb etish kommunikativ liderlik ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyatlarni yaratadi. Bo‘lajak o‘qituvchilarda kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirish, avvalo, ta’lim jarayonini talabning faol ishtirokiga asoslangan holda tashkil etishni nazarda tutadi. An’anaviy ta’limda o‘qituvchi asosiy axborot manbai sifatida namoyon bo‘lsa, zamonaviy ta’limda talabning mustaqil fikrlashi, tashabbus ko‘rsatishi, guruhda ishlashi va muloqot jarayonida faol ishtirok etishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli pedagogik jarayonda kommunikativ liderlikni shakllantirishga yo‘naltirilgan metod va texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Birinchidan, interfaol ta’lim metodlari kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirishning samarali vositalaridan biridir. Munozara, debat, “aqliy hujum”, “klaster”, “Bumerang”, “case-study”, kichik guruhlarda ishlash kabi metodlar talabalarning o‘z fikrini asoslash, boshqalarning fikrini tinglash, muammoni jamoaviy muhokama qilish va umumiy qarorga kelish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, rolli o‘yinlar va pedagogik vaziyatlarni modellashtirish bo‘lajak o‘qituvchining liderlik kompetensiyasini amaliy jihatdan shakllantirish imkonini beradi. Masalan, “sinf rahbari -o‘quvchi”, “o‘qituvchi - ota-ona”, “o‘qituvchi - pedagogik jamoa” kabi vaziyatlarni modellashtirish orqali talabalar turli kommunikativ pozitsiyalarda o‘zini sinab ko‘rishlari mumkin. Bunday mashg‘ulotlar muloqot jarayonida tezkor va maqbul qaror qabul qilish, nizoli vaziyatlarni boshqarish hamda pedagogik ta’sirning samarali usullarini tanlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Uchinchidan, pedagogik treninglar kommunikativ liderlikning muhim tarkibiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xususan, faol tinglash, empatiya, nutq madaniyati, jamoa oldida chiqish qilish, fikrni dalillar asosida ifodalash, konfliktlarni konstruktiv boshqarish va qayta aloqa berish bo‘yicha treninglar bo‘lajak pedagogning kommunikativ imkoniyatlarini kengaytiradi.

To‘rtinchidan, loyiha faoliyati talabalarda mas’uliyat, tashabbuskorlik, jamoani boshqarish va vazifalarni taqsimlash kabi liderlik sifatlarini shakllantirish uchun qulay pedagogik imkoniyat yaratadi. Talabalar tomonidan ijtimoiy, ma’rifiy, madaniy yoki ta’limiy loyihalarining ishlab chiqilishi va amalga oshirilishi jarayonida ular o‘zaro muloqot qilish, jamoa a’zolarini birlashtirish, muammolarni hal etish va natija uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishni o‘rganadilar.

Beshinchidan, talabalarning yoshlar tashkilotlari, to‘garaklar, ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar va jamoatchilik loyihalaridagi faol ishtiroki ham kommunikativ liderlikni rivojlantirishning muhim vositasidir. Bunday faoliyat talabning auditoriyadan tashqari muhitda o‘z tashabbuslarini namoyon etishi, turli xarakter va qarashdagi insonlar bilan muloqot qilishi hamda jamoaviy qarorlar qabul qilish tajribasini egallashiga yordam beradi.

Kommunikativ liderlikni rivojlantirishda o‘qituvchining shaxsiy namunasi ham alohida ahamiyatga ega. Pedagogning muloqot madaniyati, tinglash qobiliyati,

adolatli munosabati, vaziyatga mos qaror qabul qilishi va talabalarning fikrini hurmat qilishi bo‘lajak o‘qituvchi uchun amaliy namuna vazifasini bajaradi. Shuningdek, kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirish jarayonida refleksiv yondashuvdan foydalanish zarur. Talaba o‘zining muloqotdagi kuchli va zaif jihatlarini tahlil qilishi, jamoa bilan ishlashdagi xatti-harakatlariga baho berishi va kelgusidagi faoliyati uchun rivojlanish maqsadlarini belgilashi lozim. Buning uchun kommunikativ portfolio, o‘z-o‘zini baholash, tengdoshlar fikri va pedagogik kuzatuv kabi vositalardan foydalanish mumkin. Shunday qilib, bo‘lajak o‘qituvchilarda kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirishning asosiy pedagogik imkoniyatlari quyidagilarda namoyon bo‘ladi: interfaol ta’limni tashkil etish, pedagogik treninglardan foydalanish, rolli va ishbilarmonlik o‘yinlarini joriy etish, loyiha faoliyatini rivojlantirish, talabalarni jamoaviy va ijtimoiy faoliyatga jalb qilish, refleksiv yondashuvni qo‘llash hamda pedagogning shaxsiy namunasini ta’minlash.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak o‘qituvchilarda kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki kelajakdagi pedagogning kasbiy muvaffaqiyati uning bilim va metodik tayyorgarligi bilan bir qatorda, insonlar bilan samarali muloqot qila olishi, jamoani birlashtirishi, tashabbus ko‘rsatishi va pedagogik jarayonga ijobiy ta’sir ko‘rsata olishiga ham bog‘liq. Kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirish jarayoni tizimli, izchil va amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. Bunda interfaol metodlar, pedagogik treninglar, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar, loyiha faoliyati, munozara va debatlar, yoshlar bilan bog‘liq ijtimoiy loyihalar hamda refleksiv yondashuvdan kompleks foydalanish samarali natija beradi. Ayniqsa, talabalarga mustaqil tashabbus ko‘rsatish, jamoani boshqarish, o‘z fikrini erkin ifodalash va pedagogik vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatining yaratilishi ularning liderlik salohiyatini yuzaga chiqaradi. Shu bilan birga, oliy ta’lim muassasalarida kommunikativ liderlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan maxsus treninglar, amaliy mashg‘ulotlar va ijtimoiy loyihalar tizimini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Demak, kommunikativ liderlik kompetensiyasiga ega bo‘lgan bo‘lajak o‘qituvchi nafaqat ta’lim beruvchi, balki ta’lim oluvchilarni rag‘batlantiruvchi, jamoani umumiy maqsad sari yo‘naltiruvchi, hamkorlik muhitini yaratuvchi va pedagogik jarayonning faol tashkilotchisi sifatida shakllanadi. Shu sababli bo‘lajak pedagoglarda kommunikativ liderlik sifatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik imkoniyatlardan samarali foydalanish ta’lim sifatini oshirish va zamonaviy, tashabbuskor hamda kasbiy jihatdan kompetent pedagoglarni tayyorlashning muhim shartlaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning II Xalqaro maqom san’ati anjumanining ochilish marosimidagi nutqi, 2024-yil 25-iyun
2. Fitrat, A. O‘zbek klassik musiqasi tarixi. - Toshkent: Fan, 1993.
3. Rajabiy, Yu. Shashmaqom. - Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1978.

4. Turdiyev, Sh. O‘zbek an’anaviy xonandaligida ustoz-shogird an’anasining badiiy-ijrochilik tamoyillari. -Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali, 2026, 8(5), 2252–2255.
5. Azizxonova, M., and E. Qobilova. "YoSHLARNI MUSIQIY MADANIYATI VA MA’NAVIYATNI SHAKLLANTIRISHDA MUSIQIY TARBIYANING AHAMIYATI." *Oriental Art and Culture* 3 (2022): 51-57.
6. Qobilova, E. "THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION." *QO ‘QON UNIVERSITY NEWSLETTER* 12 (2024): 99-100.
7. Qobilova, E. "Musiqi o‘qitish metodikasi va maktab repertuari." *Oquv qollanma, Fargona. “Fargona” nashriyoti* (2020).
8. Qobilova, E. (2023). Forming a sense of internationality in students through the traditional music of Azerbaijan. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3, 127-132.
9. E’zozxon, Q., Teshaboyeva, Z., & Ergasheva, S. D. (2024). HOZIRGI O ‘ZBEK HIKOYACHILIGINING YETAKCHI TAMOIYILLARI. *University Research Base*, 46-49.
10. Otto, M., & Thornton, J. (2024). TA’LIMDA MUSIQA O ‘QITISHNING AHAMIYATI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 12, 99-100.
11. Qobilova, E., Xaydarova, I., & Gulnora, R. (2024). O ‘ZBEK XALQ AN’ANALARI-TARBIYA OMILI. *SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(26), 192-195.
12. Кобилова, Э. Б. "ФОРМИРОВАТЬ ДУХОВНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ФОЛЬКЛОРА ЖАНРА." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 291-295.